

Trump'ın Suudi Arabistan Ziyaretini Anlamlandırmak: İlişkilerin Restorasyonu?

İSMAİL NUMAN TELCİ, MEHMET RAKİPOĞLU

- Obama döneminde Washington-Riyad ilişkilerinde gerilim alanları nelerdi?
- Trump döneminde iki ülke ilişkilerinin şekillenmesinde hangi faktörler etkili olacak?
- Donald Trump'ın Ortadoğu ziyareti ABD-Suudi Arabistan ilişkileri için ne anlama geliyor?

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 45. başkanı olarak geçtiğimiz Ocak ayında göreve başlayan Donald Trump, ilk yurt dışı ziyaretlerini Suudi Arabistan, İsrail ve Vatikan'ı kapsayan bir turla gerçekleştirdi. Üç semavi dinin merkezleri konumundaki ülkelere yönelik bu turda Trump'ın muhataplarıyla öncelikli olarak ele aldığı konular arasında DEAŞ'a karşı yürütülen mücadelenin yoğunlaştırılması, İran tehdidine karşı Ortadoğu ve İslam ülkeleri merkezli “tek bir cephe” oluşturulması, İsrail-Filistin sorununun çözümü ve bölgede kalıcı bir barışın sağlanması için müzakere sürecinin hızlandırılması gelmektedir.¹ Trump'ın bu ziyaretlerle yeni dış politika yönelimine dair de bir mesaj vermek istediği söylenebilir. Bu çerçevede Trump'ın ziyaretinin, Barack Obama döneminde adeta bir kenara

konulan “geleneksel müttefikler” ile ilişkilerin yeniden canlandırılması amacına da hizmet etmesi beklenmektedir. Nitekim Obama döneminde hem Suudi Arabistan hem de İsrail ile gerilen ilişkilerin onarılması, Trump yönetiminin özellikle Ortadoğu siyaseti açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu nedenle Trump'ın ilk yurt dışı ziyaretinin önemli ayağı ise şüphesiz Obama döneminde ilişkilerin gerildiği Suudi Arabistan olarak görülebilir.² Trump liderliğinin Suudi Arabistan'ı bölgede iş birliği yapılabilecek en önemli aktörlerden birisi olarak kabul etmesi³ ve Ortadoğu'da istikrarın sağlanması için Riyad'ı kritik bir oyuncu olarak görmesi, Washington'ın

1. Daniel Sugarman, “President Trump to Visit Israel, Saudi Arabia and the Vatican”, *The Jewish Chronicle*, 4 Mayıs 2017.

2. Hussein Ibish, “Trump's Saudi Agenda: Advance Shared Goals and Change the Channel”, The Arab Gulf States Institute in Washington, 18 Mayıs 2017, <http://www.agsi.org/trumps-saudi-agenda-advance-shared-goals-and-change-thechannel>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2017).

3. Siraj Wahab, “Trump Visit will Reaffirm Strong US-Saudi Ties: US Homeland Security Chief”, Arab News, 10 Mayıs 2017.

İSMAİL NUMAN TELCİ

İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde lisansını, Hochschule Bremen'de Avrupa Çalışmaları alanında yüksek lisansını, Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde “Mısır'da Devrim ve Karşı-Devrim Sürecinde İç ve Dış Aktörlerin Rolü: 2011-2015” başlıklı teziyle doktoraasını tamamladı. 2012-2013 akademik yılında Kahire Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak görev yapan Telci'nin *Mısır Devrimi Sözlüğü* kitabı 2013 yılında yayınlandı. Halen Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'nde müdür yardımcılığı görevini yürütmekte, aynı zamanda da SETA Dış Politika Araştırmaları masasında görev yapmaktadır. Araştırma alanları arasında Mısır siyaseti, Mısır'daki toplumsal hareketler, Körfez ülkelerinin dış politikaları, Arap devrimleri ve devrim teorileri yer almaktadır.

MEHMET RAKİPOĞLU

Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. 2015-2016 akademik yılında Polonya'nın Szczecin şehrinde Erasmus programı kapsamında eğitim gördü. 2015-2017 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü'nde öğrenci asistanı olarak görev yaptı. Halen aynı enstitüde Ortadoğu Çalışmaları alanında doktora programına devam etmektedir. Araştırma alanları arasında Körfez ülkelerinin dış politikaları, Türkiye'nin Körfez politikası ve siyasal İslam konuları yer almaktadır.

bu ülke ile olan ilişkilerinde Obama döneminden çok daha farklı bir yaklaşımı benimseyeceğinin göstergesidir. Bu nedenle ikili ilişkiler anlamında bir enkaz devralan Trump'ın Obama yönetiminden farklı bir dış politika izleyeceği ve bu yeni yönelimin Ortadoğu ayağındaki en önemli unsurlarından birisini Suudi Arabistan'la ilişkilerin restorasyonunun oluşturacağı belirtilmelidir. Bu durumun farkında olan Suudi Arabistan yönetimi ise Trump'ın ziyaretini "tarihi" olarak nitelendirmiştir.⁴ Özellikle İran'ın bölgede artan etkisi ve petrol fiyatlarının düşmesine paralel olarak ekonomisinde kırılmalıklar yaşama ihtimali gibi nedenlerle bölgesel politikalarda kendisini yalnız hissetmeye başlayan Riyad, Trump yönetiminin bu yeni yaklaşımı karşısında son derece olumlu bir tutum içerisinde olmuş ve ilişkilerin eski haline dönmesi konusunda üzerine düşen adımları atmaya başlamıştır.

Bu arka plan ışığında elinizdeki perspektifte Donald Trump'ın Ortadoğu'ya düzenlediği gezi Suudi Arabistan bağlamında incelenecek ve ziyaretin iki ülke ilişkilerinde ne anlama geldiği tartışılacaktır. Çalışmada ilk olarak ikili ilişkilerin tarihine kısaca değinilecek, daha sonra Obama döneminde Washington ile Riyad arasındaki ilişkilerin hangi süreçlerden geçerek gerildiği detaylandırılacaktır. Üçüncü kısım Trump döneminde ikili ilişkilerin şekillenmesinde etkili olacak faktörlere odaklanacak, son olarak da Trump'ın Suudi Arabistan ziyaretinin nasıl anlamlandırılabilirliği vurgulanacaktır.

İKİLİ İLİŞKİLERE GENEL BAKIŞ

Suudi Arabistan ile ABD arasındaki ilişkilerin merkezinde Riyad'ın sahip olduğu petrol kaynaklarının bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 1933'ten bu yana Suudi Arabistan'ın petrol sanayisinde etkin konumda olan ABD, 1938'de Dammam şehrinde yeni petrol rezervlerinin keşfedilmesiyle bu ülkedeki varlığını artırmıştır. 1944 yılında Arap-Amerikan ortaklığında kurulan ARAMCO şirketi ile Washington, Suudi petrolü üzerindeki hakimiyetini pekiştirmiş ve

kalıcı bir hale getirmiştir.⁵ Yine bu dönemde ABD'nin 32. başkanı Franklin Roosevelt'in Suudi Arabistan Kralı Abdülaziz'in iki oğlu Prens Faysal ve Halid'i 1943'te Beyaz Saray'a davet etmesi⁶ ve 1945'te Kral Abdülaziz Suud ile USS Quincy gemisinde görüşmesi iki ülke arasındaki ilişkilerin miladı olarak görülebilir.⁷ Söz konusu görüşmede Suudi Arabistan'ın ABD'ye sağlayacağı petrol karşılığında Riyad'ın güvenliği garanti edilmiştir. Bu nedenle ABD ile Suudi Arabistan arasındaki ilişkileri tarihsel perspektiften özetlemek gerekirse "petrole karşılık güvenlik" prensibinin ön plana çıktığı görülecektir.

Suudi Arabistan'ın 1973 yılında uyguladığı petrol ambargosu ve yine 1980'de ARAMCO'yu milileştirmesi kararlarına rağmen iki ülke arasındaki ilişkiler olumlu biçimde devam etmiştir. ABD'den Suudi Arabistan'a başkan düzeyindeki ilk ziyaret 1974 yılında Richard Nixon tarafından gerçekleştirilmiştir. 1979'da Sovyetler'in Afganistan'ı işgali de ikili ilişkilere olumlu yansımıştır. Bu dönemde komünizm tehlikesine karşı ABD'nin Müslüman savaşçıları⁸ ile Suudi Arabistan'ın cihatçıları ikili ilişkilerdeki yakınlaşmanın parçası olmuştur. Soğuk Savaş döneminde "çifte sütun" politikasının iki ayağından biri olan İran'ın devrim sonrası "büyük şeytan" ilan edilmesi, Suudi Arabistan'ın ABD için önemini artırmıştır. 1991'de Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali ikili ilişkileri ortak tehdit çerçevesinde yakınlaştırmıştır. Nitekim Saddam'ın saldırgan dış politika anlayışından güvenlik tehdidi algılayan Riyad yönetimi, güvenliğin teminatı için ülke topraklarına Amerikan askerlerinin konuşlanmasına izin vermiştir.⁹

5. "Ülke Profili: Suudi Arabistan", Aljazeera Türk, 27 Şubat 2014; "U.S.- Saudi Relations", Council on Foreign Relations, 12 Mayıs 2017, <https://www.cfr.org/backgrounder/us-saudi-relations>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2017).

6. Bruce Riedel, "Trump Goes Riyadh", Al-Monitor, 7 Mayıs 2017, <http://www.al-monitor.com/pulse/ru/contents/articles/originals/2017/05/trump-visit-saudi-arabia-king-salman-relationship-fdr.html>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2017).

7. Turki Aldakhil, "Trump in Saudi Arabia: Restoring What Obama Ruined", Al Arabiya, 9 Mayıs 2017.

8. Mehmet Şahin, "ABD'nin 'Müslüman Savaşçıları'", *Akademik Ortadoğu*, Cilt: 3, Sayı: 1, (2008).

9. Faisal J. Abbas, "Trump's Visit: An Opportunity That Must not be Wasted", Arab News, 19 Mayıs 2017.

4. "Saudi Arabia Says Trump's Visit Will Enhance Cooperation in Fighting Extremism", Arab News, 5 Mayıs 2017.

11 Eylül 2001 tarihinde ise ikili ilişkileri derinden etkileyen terör saldırıları gerçekleşmiştir. 15'i Suudi Arabistan vatandaşı olan 19 hava korsanı ABD'deki İkiz Kuleler ve Pentagon'a terör saldırıları gerçekleştirmiştir. Bu durum ikili ilişkileri ciddi bir şekilde yaramıştır. Saldırıları izleyen dönemde ABD Başkanı George W. Bush'un inisiyatifiyle başlatılan Saddam'ın iktidardan uzaklaştırılması operasyonu Riyad ile Washington hattında gerginliğe neden olmuştur. Riyad yönetimi her ne kadar Saddam'ın iktidarda kalmasını istemese de Amerikan müdahalesi sonrası Irak'ın mezhepsel çatışmalarla boğuşacağı ve bu durumdan İran'ın fayda sağlayabileceği kaygısıyla müdahaleyi desteklememiştir. Nitekim geline nokta Riyad'ın bu yöndeki öngörülerini doğru çıkmıştır.

Başkan Barack Obama döneminde ise iki ülke ilişkileri ciddi biçimde zedelenmiştir. Her ne kadar Washington'dan Riyad'a hiçbir başkan döneminde olmadığı kadar yüksek miktarda silah satışı¹⁰ ve yüksek düzeyli ziyaret¹¹ gerçekleştirildiyse de özellikle Obama'nın ikinci döneminde alınan kararlar Suudi Arabistan yönetiminin tepkisini çekmiştir. Washington'ın İran ile yürüttüğü nükleer müzakereleri olumlu biçimde sonuçlandırarak Tahran'a yönelik yaptırımları büyük oranda kaldırması, Riyad'ın güvenlik kaygılarını had safhaya çıkarmıştır. Bu durum Riyad'ın daha iddialı, Amerika'ya bağımlılığı azaltıcı ve saldırgan politikalar izlemesine yol açmıştır. Suudi Arabistan'ın Mısır'da Sisi darbesini desteklemesi ve Yemen'de doğrudan askeri bir operasyon kararı alması ABD ile farklılaşan politikalarının göstergeleri olarak söylenebilir.

OBAMA DÖNEMİ: İLİŞKİLERİN GERİLİM SAFHASI

2009-2017 yılları arasında ABD başkanlığı yapan Barack Obama'nın dış politika öncelikleri kendisinden önceki meslektaşlarından ciddi biçimde farklılaştı.

10. Giorgio Cafiero, "Will Trump's Foreign Policy Advance Saudi Interest?", American Security Project, 28 Mart 2017, <https://www.americansecurityproject.org/will-trumps-foreign-policy-advance-saudi-interests>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2017).

11. Ali Shihabi, "What Saudi Arabia Needs to Hear From Trump", *The New York Times*, 18 Mayıs 2017.

Ortadoğu yerine Asya'ya daha fazla odaklanan Obama, ABD'nin özellikle bu bölgedeki müttefikleriyle olan ilişkilerine zarar verdi.¹² Öte yandan Obama yönetimi döneminde alınan bazı tartışmalı kararlar, Washington'ın geleneksel müttefikleri ile ilişkilerinde gerginliklere neden oldu. Bu anlamda özellikle Suudi Arabistan, İsrail ve Türkiye gibi ülkelerle ilişkilerde gerilimler yaşandı. İran'la yaşanan normalleşme, Suriye'deki iç savaşın çözümü için beklenen adımların atılmaması ve PYD gibi terör örgütlerine açık biçimde destek olunması gibi konular ABD'nin Ortadoğu'daki müttefikleri tarafından tepkiyle karşılandı.

Bu noktada Obama yönetiminin Suriye konusunda izlediği ilkesiz tavır özellikle tepki toplamıştır. Obama yönetiminin Suriye krizine yönelik sorumluluk almamaya dayalı isteksiz duruşu, Riyad'ın krize yönelik çözüm arayışı ile taban tabana zıtlıklar içerdiğinden Suudi yönetiminin Washington'dan bu yönde beklentileri sürekli karşılıksız kalmıştır. Öyle ki Suudi Arabistan ve Türkiye gibi iki müttefikinin yoğun taleplerine rağmen ABD Suriye'de İran destekli Esed rejimine müdahale etmemiş, aksine Türkiye'ye doğrudan tehdit oluşturan PYD gibi bir aktöre destek vermiştir.

Obama yönetimi "çözumsuzlük"ten yana taraf olarak Suriye'deki iç savaşın uzaması ve İran'ın Suriye üzerinden bölgede daha geniş bir etki alanı elde etmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda Obama'nın Trump'a bıraktığı ilk mirasın "güçlenmesine göz yumulmuş bir İran" olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Öte yandan Obama yönetimi, İran'ın nükleer silah elde etmesini engellemek ve/veya Tahran'ı uluslararası sisteme dahil etmek amacıyla İran ile P5+1¹³ ülkeleri arasında nükleer anlaşmanın imzalanmasına ön ayak olmuştur. Böylelikle İran'a nükleer silah elde etmeye yönelik faaliyetler gerçekleştirdiği için uygulanan yaptırımların aşamalı olarak kaldırılması Tahran'ın ekonomik açıdan daha da güçlenmesinin önünü açacaktır. Yaptırımlar boyunca zayıflatılan ekonomisi-

12. Turki Aldakhil, "Trump in Saudi Arabia: Restoring what Obama Ruined", *Al Arabiya*, 9 Mayıs 2017.

13. Permanent Five: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesi (Rusya, ABD, İngiltere, Çin, Fransa) ve +1 Almanya.

ne rağmen İran'ın bölgedeki yayılma alanı göz önünde bulundurulduğunda yaptırımların kaldırılmasıyla ekonomisi daha da güçlenecek olan Tahran'ın bölgedeki etkisinin daha da artacağı söylenebilir.¹⁴

Obama döneminde Washington Tahran'ın önünü açmakla kalmayıp İran'ın yayılmasını engelleyecek gelişmelerin de gerçekleşmesini engellemiştir.¹⁵ Obama'nın Suriye konusundaki "kayıtsız kalma" doktrini Esed rejiminin iktidardan uzaklaştırılamaması, İran'ın bölgede giderek daha fazla yayılması ve DEAŞ'ın genişlemesine olanak sağlamıştır.¹⁶ Suudi Arabistan'ın güvenliğine doğrudan tehdit oluşturan bu durum başta Riyad yönetimi olmak üzere birçok Körfez ülkesini rahatsız etmiştir.¹⁷ Bu rahatsızlık Suudi Prens Turki bin Faysal'ın yazdığı "Hayır, Bay Obama!" makalesiyle uluslararası kamuoyuyla da paylaşılmıştır.¹⁸

Riyad yönetimi açısından nükleer anlaşmanın mimarı olan Obama'ya yönelik ciddi eleştirileri bulunan Trump'ın ABD başkanlığına seçilmesi ilişkilerde yeni bir sayfanın açılacağına dair bir işaret olarak görülmüştür.¹⁹ Bu bağlamda yeni başkan Trump dönemi ABD-Suudi Arabistan ilişkilerinin Riyad açısından "umut dolu", Washington açısından ise "çıkarlara dayalı" olacağı muhtemeldir. Yeni Amerikan yönetiminin öncelikleri ve prensipleri hakkında gerçekçi olan Suudi Arabistan liderliği, aynı zamanda Washington'ın jeopolitik vizyonunda Riyad'ın konumundan oldukça umutludur. Bu durumun en somut örneği, Nisan ayında Suudi hükümetinde yapılan kabine değişikliklerinde görülmektedir. Kral Selman'ın oğullarından birinin ABD Büyükelçiliğine atanması ve II. Veliht Prens

Muhammed bin Salman'ın Beyaz Saray'da Trump ile görüşmesi Riyad'ın Trump yönetimi ile iyi ilişkiler geliştirmeyi amaçladığını²⁰ ve "Obama dönemi"nden farklı bir ilişki arzuladığını göstermektedir. Riyad tarafından atılan bu adımların, ABD-Suudi Arabistan ilişkilerinin son sekiz yılındaki Arap ayaklanmaları, İran ile nükleer anlaşma, silah satışı sınırlandırılması, Suriye iç savaşı ve 11 Eylül yasa tasarısı gibi sorunları ortadan kaldırmayı ve ilişkilerin "fabrika ayarları"na dönmesini amaçladığı söylenebilir.²¹

TRUMP PRAGMATİZMİ VE ORTAK KAYGILAR

ABD'de başkanlık koltuğuna oturan Donald Trump'ın Ortadoğu özelinde dış politikasında iki unsurun öne çıkacağı söylenebilir: Bunlardan ilki pragmatist dış politika, ikincisi ise "müttefikleriyle ortak kaygıları dikkate alan" bir yaklaşım olarak ifade edilebilir. Bu politik oryantasyonun doğrudan etkileyeceği ülkelerin başında Suudi Arabistan gelmektedir. Obama döneminde Washington'la ilişkilerinde gerginlik yaşayan Suudi Arabistan, Trump'ın dış politika öncelikleri arasında yer almaktadır. Bu noktada Trump'ın ilk ziyaretini Riyad'a yapması, yeni Washington yönetiminin Suudileri bölgesel meseleler başta olmak üzere birçok konuda önemli bir ortak olarak önceliklerini gösteren bir işarettir.²² Bunun yanında ziyaret boyunca Riyad'la yapılan ekonomik anlaşmalar Trump'ın dış politikasının pragmatist doğasını da gözler önüne sermektedir. Öte yandan zirve boyunca yapılan açıklamaların da gösterdiği üzere Trump ve Kral Selman yönetimlerinin ortak kaygılara sahip olduğu da unutulmamalıdır. Söz konusu kaygıların başında ise İran gelmektedir.

Suudi Arabistan başta olmak üzere birçok Körfez ülkesinin dış politika önceliği İran'ın yayılmacı politikalarının önüne geçilmesidir. Göreve geldiğinden bu yana yaptığı açıklamalar ve izlediği politikalar dikkate alındığında Trump'ın da benzer bir dış politika önce-

14. "Saudi Arabia Says Trump Visit to Enhance Cooperation in Fighting Extremism", Arab News, 5 Mayıs 2017.

15. Hassan Hassan, "How the Gulf Could Reap the Benefits of Trump", The National Opinion, 5 Şubat 2017, <http://www.thenational.ae/opinion/comment/how-the-gulf-could-reap-the-benefits-of-trump>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2017).

16. Faisal J. Abbas, "Trump's Saudi Visit Will Mark the Real 'New Beginning'", Arab News, 5 Mayıs 2017.

17. Hamdan Shehri, "The Significance of Trump's Visit to Riyadh", Arab News, 15 Mayıs 2017.

18. Turki Faisal, "Mr. Obama, We Are Not 'Free Riders'", Arab News, 14 Mart 2016.

19. "Saudi: Summit with US to Open 'New Page' with Muslim World", Al Arabiya, 18 Mayıs 2017.

20. Yoel Guzansky ve Sigurd Neubauer, "Why Trump will Disappoint the Saudis", *Foreign Affairs*, 10 Mayıs 2017.

21. Joyce Karam, "'Reset' in Saudi-US Ties Predicted as Trump Meets Deputy Crown Prince", Arab News, 15 Mart 2017.

22. "Trump Announces Trip to Saudi Arabia, Israel, Vatican", Channel New Asia, 4 Mayıs 2017.

liğine sahip olduğu söylenebilir. Washington'ın Tahran'a yönelik politikasının netleşmesiyle birlikte Riyad yönetimi ABD ile ilişkilerin Obama dönemindeki gibi olmayacağını farkına varmış ve Trump'ın özellikle İran'a karşı saldırgan ve kararlı politikalar izleyeceği beklentisi içerisine girmiştir.²³ Bu durum ortak kaygılar bağlamında düşünüldüğünde Riyad-Washington hattında ilişkilerin yakınlaşmasını sağlamaktadır.

Göreve gelişinin hemen ardından Trump, Obama döneminde İran'la imzalanan nükleer anlaşmaya Riyad'ı memnun edecek bir tepki vermiştir. Yaptığı açıklamada Trump nükleer anlaşmanın ABD'nin çıkarlarına uymadığını ve yırtıp atılması gerektiğini söylemiştir.²⁴ Trump'ın İran'a yönelik düşmanca söylemleri²⁵ ve Savunma Bakanı Jim Mattis'in ABD'nin üç ciddi tehditle karşı karşıya olduğunu belirtmesi ve bunların da "İran, İran, İran" olduğunu vurgulaması²⁶ Riyad'ın İran'la ilgili güvenlik kaygılarını önemli biçimde hafifletmiştir. Öte yandan Washington'ın Tahran'a yönelik duruşu retorikte kalmayarak hayata geçirilmeye başlanmıştır. İlk olarak İranlı vatandaşların ABD topraklarına girmesi engellenmiş, daha sonra da İran'ın balistik füze denemelerine karşılık olarak Tahran'a yaptırım uygulanmaya devam edilmiştir.²⁷

Bununla bağlantılı bir diğer konu da Suriye'de devam eden iç savaşa yaklaşımdır. Trump yönetimi Obama'nın aksine terörle mücadele ve "güvenli bölge" oluşturma gibi konularda "sorumluluk sahibi" ve istekli bir duruş sergilemektedir.²⁸ Bu anlamda dikkat çeken gelişme Trump yönetiminin Suriye rejimi-

nin İdlib'de gerçekleştirmiş olduğu kimyasal saldırı sonrası rejime ait askeri üslere yönelik füze saldırısı olarak gösterilebilir. Söz konusu saldırı Riyad için bir felaketi andıran Obama doktrininin adeta yıkarken²⁹ aynı zamanda Trump yönetiminin bölgesel ve uluslararası gelişmelere sessiz kalmayacağını işaretçisi olmuştur.³⁰ Trump'ın Ortadoğu politikasında beklentilerini karşılayabileceğini düşünen Kral Selman yönetimi, Trump'ın gezisi boyunca ciddi ekonomik yükümlülükler altına girerek bu konuda ABD'yi memnun edeceğini göstermiştir.

Suudi Arabistan ve ABD'nin ortak kaygılarından bir diğeri de yine İran ile bağlantılı olan Yemen meselesidir. Suudi Arabistan'ın Yemen'de 2015'ten beri İran destekli Husilere karşı başlattığı "Kararlılık Fırtınası" operasyonunda Trump, Riyad'ın yanında yer aldığını açıklamıştır.³¹ Bu kapsamda ABD Savunma Bakanı Jim Mattis, Trump yönetiminin Riyad liderliğinde kurulan koalisyona destek verdiğini belirtmiştir. Bu durum Obama döneminde Yemen konusunda Washington ile Riyad hattındaki gergin durumdan büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Nitekim Obama yönetimi Suudi Arabistan'a destek vermemiş, bunun da ötesinde bu ülkeye silah satışı sınırlandırılmıştır.³² Trump yönetiminin Obama'dan farklı tutum takınmasının arkasında İran'ın sınırlandırılması ve terörle mücadelede etkin pozisyona geçmesi gibi konular etkili olmuştur.³³

İki yıldır yürütülen operasyonlarda 200 milyar dolar civarında para harcayan Riyad'ın Yemen'de ciddi bir ilerleme kaydedememesi, İran'ın bölgedeki etkinliğini ortadan kaldırmayı hedefleyen Washing-

23. Bruce Riedel, "Saudi Arabia Contemplates Trump", Al-Monitor, 22 Kasım 2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/11/saudi-arabia-suprise-trump-obama-relations.html>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2017).

24. "Saudi Arabia: Trump Meeting a 'Historic Turning Point'", Aljazeera, 15 March 2017.

25. Bruce Riedel, "Saudis Have High Hopes for Trump Following Syria Airstrike", Al-Monitor, 7 Nisan 2017, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/04/saudi-arabia-response-assad-airstrike-syria-trump.html>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2017).

26. Mark Perry, "James Mattis' 33 Year Grudge against Iran", *Politico*, 4 Aralık 2017.

27. John Walcott ve Matt Spetalnich, "Trump Proposal for Terrorist Listing of Iran Revolutionary Guard in Limbo: Sources", Reuters, 24 Şubat 2017.

28. Abdulrahman Rasheed, "Trump's Visit to Saudi Arabia", *Asharq al-Awsat*, 5 Mayıs 2017.

29. Faisal J. Abbas, "Trump's Visit: An opportunity that must not be Wasted", Arab News, 19 Mayıs 2017.

30. Tom Finn, "Seeking Good Ties with Trump, Gulf Monarchies quiet over Travel Ban", Reuters, 1 Şubat 2017.

31. Robert G. Rabil, "Why Trump needs to Rethink his Decision to Support Saudi Arabia's Role in the Middle East", *The National Interest*, 4 Mayıs 2017.

32. "Trump 'Accelerating Saudi Arms Deals ahead of Riyadh Visit'", *The New Arab*, 6 Mayıs 2017.

33. Kimberley Dozier, "Trump Joins Saudi Arabia, Arab Leaders for Potential Anti- Iran Alliance", The Daily Best, 5 Nisan 2017, <http://www.thedailybest.com/articles/2017/05/04/trump-joins-saudi-arabia-arab-leaders-for-potential-anti-iran-alliance>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2017).

ton'un,³⁴ son dönemde Suudi Arabistan'a lojistik ve istihbarat alanlarındaki desteğini artırmasına neden olmuştur.³⁵ Washington'ın bu yardımının arkasındaki ikinci önemli motivasyonu Suudi Arabistan'a silah satışını artırarak ABD ekonomisini güçlendirmek olarak belirtilebilir.

Bu durum Trump'ın pragmatizmi ve seçim sürecindeki ekonomik vaatleriyle yakından alakalıdır. Kabinesini oluştururken siyasi tecrübeye sahip olan figürler yerine daha çok iş adamı kimliğiyle ön planda olan kişileri tercih eden Trump, dış politikayı da içerdeki ekonomik kalkınma konusunda bir araç olarak kullanmayı hedeflemektedir.³⁶ Bu bağlamda Trump, Suudi Arabistan ordusu ve Riyad'ın önderliğinde kurulan İslam İttifakı Ordusu'nun silahlandırılmasını sağlayarak ABD ekonomisine katkı sağlamak istemektedir. Nitekim son yıllarda artan savunma harcamaları ile Suudi Arabistan, ABD'deki savunma endüstrisi açısından en ciddi pazarlardan birisi olarak görülmektedir. Uluslararası Strateji Çalışmaları Enstitüsü'ne göre Suudi Arabistan'ın 2015 yılında GSYH'sinin yüzde 12,7'si, 2016 yılında ise yüzde 8,9'u askeri harcamalara gitmiştir. 2006-2010 arasında yüzde 275'lik bir artışla silahlanmaya devam eden Suudi Arabistan³⁷ dünyada ABD, Çin ve Rusya'dan sonra 4. sırada gelirken Amerika'nın dış askeri satışlarında da birinci sırada yer almıştır.³⁸

Bu bağlamda Trump'ın ilk yurt dışı ziyaretini Suudi Arabistan'a yapması, Arabistan ordusu ve İslam Ordusu İttifakı'na silah satışını önceleme, dış politikada sermayeye ne derecede önem verdiğini kanıtlar niteliktedir.³⁹ Geçmişte Trump'a ait şirketlerin Suudi

Arabistan ile sahip olduğu ticari ilişkileri de göz önünde bulundurulacak olursa söz konusu orduların silahlandırılmasının ABD tarafından sağlanması, Trump'ın ticari çıkarları da ön planda tuttuğunu göstermektedir. Bunu kanıtlar nitelikte gelişmeler Trump'ın Suudi Arabistan ziyaretinde yaşanmıştır. Kral Selman yönetimi ABD'den 110 milyar dolarlık bir silah alımı için anlaşma imzalamıştır.⁴⁰ Tarihte tek seferde yapılan en büyük savunma sanayii satışını içeren bu anlaşmayla beraber son on yılda ABD'den Suudi Arabistan'a yapılan silah satışı 350 milyar doları geçmiştir.⁴¹

Ekonomik getirisinin yanında Trump'ın silah satışının pragmatist bir boyutu da vardır. ABD tarafından desteklenen Suudi Arabistan merkezli⁴² İslam Ordusu İttifakı'nın arzu edilen hedefe ulaşması, Washington'ın da Ortadoğu'daki çıkarlarına hizmet edecektir. Bir taraftan tarihin en büyük silah satışını yapan ABD diğer taraftan da Ortadoğu'da başta İran olmak üzere birçok sorunun çözümünde yerel aktörlerin rol aldığı bir yöntemle çözülmesini hedefleyecektir. Bir başka deyişle ABD kendisine yönelik Ortadoğu merkezli meydan okumaları İslam İttifakı Ordusu'nu kullanarak ortadan kaldırmış olacaktır.

Ziyaretin ekonomik bir başka boyutu da Suudi Arabistan'ın 2030 vizyonundan pay kapmak isteyen ABD'li şirketlerin Trump'ın Riyad'ta gerçekleştirdiği temaslara yakından ilgilenmeleridir. Ziyaret boyunca 200 milyar doları aşan başta enerji ve yüksek teknoloji olmak üzere birçok anlaşma imzalanmıştır. Kral Selman yönetiminin ekonomiyi çeşitlendirme, yerel üretimi artırma ve dışa bağımlılığı azaltma hedefleri çerçevesinde imzalanan anlaşmalarda ABD'li birçok firma Suudi Arabistan'da yatırım yapmaya davet edilmiştir.

Suudi Arabistan ve ABD'nin ortak kaygılarından bir diğeri de terörle mücadeledir. Trump'ın Suudi Arabistan ziyareti çerçevesinde gerçekleşen ABD-Suudi Arabistan, ABD-KİK ve ABD-İslam Dünyası zirvele-

34. "Key Facts about the War in Yemen", Aljazeera, 1 Ağustos 2016.

35. Yoel Guzansky ve Sigurd Neubauer, "Why Trump will Disappoint the Saudis", *Foreign Affairs*, 10 Mayıs 2017.

36. Kılıç Buğra Kanat ve Jackson Hannon, "Trump'ın Kabinesi ve Ulusal Güvenlik Ekibi", *SETA Analiz*, Sayı: 189, (Ocak 2017).

37. Aude Fleurant, Sam Perlo-Freeman, Pieter D. Wezeman ve Siemon T. Wezeman, "Trends in International Arms Transfers", *Sipri Fact Sheet*, (Şubat 2016).

38. John Duke Anthony, "A First Visit: President Trump to Saudi Arabia", *Arab News*, 19 Mayıs 2017.

39. İbrahim Nassir, "Trump'ın Dini Motifli Küresel Hegemonya Hedefi", ANKASAM, 11 Mayıs 2017, <https://ankasam.org/trumpin-dini-motifli-kuresel-hegemonyahedefi>, (Erişim tarihi: 26 Mayıs 2017).

40. "US and Saudi Arabia Sign Arms Deals Worth Almost \$110 bn", Aljazeera, 21 Mayıs 2017.

41. "US Close To Completing \$100B Arms Deal for Saudi Arabia", *Daily Sabah*, 13 Mayıs 2017.

42. "Saudi-Based 'Islamic Military Alliance' Formed to Fight Terror", *New York Post*, 15 Aralık 2015.

rinde ortak konulardan birisi terörle mücadelede yürütülecek olan iş birliği olmuştur.⁴³ DEAŞ ve el-Kaide gibi unsurların bölgeden temizlenmesi konusunda yürütülen operasyonların hızlandırılması ve iş birliğinin artırılması görüşmelerin ana maddeleri arasında yer almıştır.

SONUÇ

ABD başkanı Donald Trump'ın ilk yurt dışı ziyareti olarak Suudi Arabistan'ı seçmesi, Washington'daki yeni yönetimin Riyad'a verdiği önemi açıkça göstermektedir. Trump yönetimi, İran'ın Ortadoğu'daki etkinliğinin azaltılması ve DEAŞ ve el-Kaide gibi terörist gruplarla mücadele konusunda en önemli bölgesel partner olarak Suudi Arabistan'ı görmektedir. Bu bağlamda İran ve DEAŞ ile mücadele gibi ortak kaygılara sahip olan Riyad ve Washington yönetimlerinin Trump'ın inisiyatifleriyle Ortadoğu'da "yeni bir bölgesel güvenlik mimarisi" oluşturmaya çalıştığı da söylenebilir.⁴⁴ Bu bağlamda Trump yönetiminin Ortadoğu siyasetindeki önceliği Körfez'deki Arap müttefikleriyle, Türkiye ve Mısır gibi Müslüman devletlerle olan ilişkilerini yenileme ve geleneksel müttefikleriyle yeni başlangıçlar hayata geçirme konusunda adımların atılması olacaktır.⁴⁵

Söz konusu ziyaretle Trump yönetiminin terörle mücadelede Washington'ın geleneksel müttefiki olan

Riyad'tan fazla destek almayı, İran karşıtı cepheyi güçlendirmeyi, ABD ile sürdürülen ticari ilişkileri geliştirmeyi, İsrail-Filistin sorunda çözüme yönelik girişimlerin hızlandırılmasını amaçladığı söylenebilir. Öte yandan ziyaretin temel amacının Amerika'nın müttefikleri ve ortaklarını Ortadoğu'daki terörle mücadele konusunda tek çatı altında toplamak olduğu da iddia edilebilir. Bu bağlamda ABD'nin bölgedeki en yakın güvenlik ortaklarından birisi olarak görülen Suudi Arabistan'a Müslüman ülkelerin liderliği rolünün biçilmesi, Washington'ın bölgeye yeniden dönüşünün ve Riyad üzerinden etki sahibi olma planının bir parçası olarak anlaşılabilir.⁴⁶ Dolayısıyla Trump'ın Obama yönetiminin aksine ABD'yi Ortadoğu'da yeniden bir aktör haline getirmeyi amaçladığını söylemek yanlış olmayacaktır.⁴⁷

Çıkarlar ve dengeler arasında seçim yaparken Trump'ın çıkarları öncelediği ve bunu yaparken de hassas olan dengeleri sarsmamaya dikkat ettiği, ilk yurt dışı ziyaretini Suudi Arabistan'a yapmasıyla örnekendirilebilir.⁴⁸ Öte yandan kendisine yönelik İslamofobik şeklindeki eleştirilere bir cevap niteliğinde görülebilecek olan Suudi Arabistan ziyareti Trump'ın terörle mücadele, İran'a yönelik politikalar ve bölgesel güvenlik gibi konularda Suudi Arabistan ve Körfez ülkelerini önemseyeceğinin göstergesidir.⁴⁹

43. "Saudi Arabia Launches Website Detailing Upcoming US-Arab Islamic Summit", Al Arabiya, 16 Mayıs 2017.

44. John Duke Anthony, "A First Visit: President Trump to Saudi Arabia", Al Arabiya, 19 Mayıs 2017.

45. Joyce Karam, "US not Withdrawing from Mideast", Arab News, 19 May 2017.

46. Ali Shihabi, "What Saudi Arabia Needs to Hear From Trump", *The New York Times*, 18 Mayıs 2017.

47. Karam, "US not Withdrawing from Mideast".

48. Tarık Oğuzlu, "Trump Dönemi ABD Dış Politikası ve Liberal Dünya Düzeninin Geleceği", Anadolu Ajansı, 12 Mayıs 2017.

49. Robbie Gramer ve Emily Tamkin, "Trump's First Foreign Trip: To Saudi Arabia, Israel, and the Vatican", *Foreign Policy*, 4 Mayıs 2017.

SETA

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | Ankara

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya
06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı
No: 41-43 Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 315 11 00 | Faks: +90 212 315 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite
1106 Washington D.C. 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099

SETA | Cairo

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen
Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985